

Til de norske Bjergværkers Historie erholdt Selskabet i Aaret 1758 et lærd Bidrag af den berömte *Langebek*, der dog meest opholder sig ved Meddelelsen af mærkværdige gamle Documenter om Bjergværkernes Opkomst hos Nabofolkene, de Tydske og Svenske. Det ældste Spor han har kundet finde til Bjergbygning i Norge er et af ham i det geheime Archiv opdaget Stykke af et Document, der synes at have været en Instrux fra Dronning *Margrete* til den unge Kong *Erich*, ved hans Regjerings Begyndelse i Norge, og hvori hun tvertimod de af vore Konger senere antagne Grundsætninger, advarer ham ei at give dem, der finde Malm, Brev paa at bygge det, da Undersaatterne saaledes vilde drage Alt fra Regjeringen. Foruden dette Spor anfører *Langebek* endnu to Breve til Christian den anden, et fra Erkebiskop *Walchendorff* i Trondhjem om Opdagelse af Kobbererts ved indkaldte svenske Bjergmænd og et fra den udvalgte Biskop *Muhle* af Opsloe, hvori der blandt andet tales om, at umildt Herskab, havde fordrevet Bjergværker fra Norge. Endeligen anfører han ogsaa et Brev, som *Frederik* den første i Aaret 1524 gav Biskop *Mogens* af Hammer paa et Kobberværk i Tellemarken. Selskabets Medlem Overberghauptman *Brünnich* har meddeelt det Uddraget af et Skrivt, hvori han fortsætter *Langebeks* Arbeide. Nogle Træk deraf kunne tjene til at vise, hvor langsomt Bjergværksvæsenet endnu en Tid lang gik frem i Norge.

Under *Christian* den 3die anmeldtes, i Aaret 1537, et rigt Kobberværk i Tellemarken. Kongen tog sig med Nidkiærhed af Sagen, men ubekjendt med dette Slags Foretagender, raadførte han sig med Churfyrst *Joh. Frederik* af Sachsen, som sendte ham en erfaren Bergmand *Hans Glaser*, der i Aaret 1538 besøgte Aggershuus Stift og Tellemarken, og endnu samme Aar overleverede Kongen sin Beskrivelse og Plan for Bjergværket. Kongen sendte ham atter til Sachsen for at

samle Gewerker og Arbeidere, og udbad sig af Kurfyrsten Veiledning til en Bjerganordning for Norge. Denne lod Churfyrsten udarbejde og Kongen lod den trykke i Zweibrük 1540 under Navn af den Golnbergske Bergordning, et feilskreven Navn af det tydske Golnberg. Kongen lod for sin Regning bygge endeel Gruber og med Churfyrstens Tilladelse antog *Hans Glaser* til Bergmester, som lod sig accordere paa 2de Aar. Der begyndtes for Kongelig Regning Smeltehytter og Pukværker, og omsider deeltog adskillige Fremmede i Bergværksbruger. Kongen foreskiöd baade Penge og Vare, der opstod 3de Revirer, Guld næsbjerg, Samsonbjerg, Mosesbjerg, og der byggedes et stort Antal af Gruber. Det sølvholdende Kobber modtog Kongen imod Betaling for Metallet og lod Sølvet seigre i sin egen Seigrehytte. Men den Tellemarkiske Bondealmue gjorde Opstand imod Bjergfolkene, hvilken Kongen standsede ved en indsendt Krigsmagt, da Bønderne nedlagde deres Vaaben og faldt tilføie; men ved Krigsret dömfes nogle fra Livet og andre i større og mindre Böder. Directionen blev given til *Ant. Braske*, Kongens Secretair. Flere Arbeidere bleve hentede fra Tydskland tilligemed nogle tydske Betjente, deriblandt Fogden *Alempek*, som kom i Uenighed med *Glaser* om nogle Poster i Bergordningen. For at bilægge disse maatte han bede Churfyrst *Joh. Frederich* og Hertug *Moritz* at lade ved sine Embedsmænd de omtvistede Poster undersøge. Ved en Raadslaging, hvor *Glaser* og *Alempek* mödte, fik *Glasers* Mening Medhold. *Glaser* forlod dog Verket, og et par andre Bergmestere bleve antagne. Verket fordrede stedse Tilskud og Kongen yttrede Misfornöielse med Betjenterne. Berghauptmand *A. Braske*, *Alempek* og *Glaser* vare tillige med Gegenskriveren befalede at möde med deres Regnskaber; *Glaser* reiste bort, og *Alempek* undskyldte sig med Verkets Bestyrelse. Udi Aaret 1544 udgav Kongen en Befaling om Verkets Indskrænkning, hvorudi Cantzler *A. Bar-*

by gik ham tilhaande; han ansatte en nye Berghauptmand *Juer Jensen*, som kom til Norge i Aaret 1545 og fandt alle Foranstaltninger til Verkets Drivt ufuldførte. Partier manglede ikke, som søgte at sværte Bestyrelsen for Kongen og bevirkede alvorlige Breve til Berghauptmand *Jv. Jensen* og *Alempek*, hvorimod de indsendte skriftlige Forsvar. En erfaren Bergmand *Sebastian Edl von Kempten* fra Schweitz i Tyrol meldte sig, besaa Bergverket, gjorde fordeelagtige Forsøg i Smeltningen, og gav gode Raad om Bergværksdrivtens Forbedring, men *Alempek* miskjendte alt dette. Kongen benyttede sig dog af den Tyrolske Bergmands Raad, gav *Juer Jensen* og *Alempek* Afskeed og indsatte til Berghauptmand i Aaret 1546 Høvedsmanden paa Aggershuus og til Bergfoged Bergmesteren *Pflug* og udgav et nyt Regulativ for Bergværks Drivten, afskaffede ogsaa Mynten, som havde været i faa Aar. Kort efter indkom nye Klager over Bergmester *Pflug*, der grundede sig paa Beretninger, som en nedreist Geverker og *Alempek* havde meddeelt til Cantzler *Barbye*, og som han antog for Sandheder; men Rentemester *Joch. Beth* raadte ham, ved at afhøre disse Mænd, at erfare den rette Sandhed. Kongen, som saa Verket at gaae tilbage, skrev en skarp Irettesettelse til *Pflug*, men han fralagde sig alle Beskyldninger, saa at Kongen erkjendte, hvor uretteligen han var anklaget, og da *Pflug* søgte sin Afskeed bad han ham at blive. Omsider nedlagde Kongen Verket i Aaret 1549. Nogle af Bergfolket fik Tilladelse for egen Regning at drive Gruber, og udtog hvad Kobber, som endnu maatte staae tilbage. Under Kong *Frederich* den 2den indkom adskillige Engellændere og Tydskere, som Kongen understøttede til at oprette Jernhytter, og antog nogle ankomne Franskmænd til at indrette en Salttilvirkning i Norge, som efter adskillige giorte Bekostninger i Aarene 1576-78 omsider fandtes for kostbar og nedlagdes.

Udi Begyndelsen af *Christian* den fjerdes Regjering opdagedes adskillige Jerngruber især paa Vestkanten af Norge, og han oprettede ogsaa en liden Jernhytte ved Cronborg i Sjælland, hvortil han forskrev Malm fra Norge. Han anlagde Begyndelsen til Bårums Jernværk, og formedelst de paa *Eger* fundne Sölvhaltige Blye- og Kobbergruber lod bygge Smelteovne og Pukværk, og tilbyttede sig desaaarsag 1602 *Semb* Herregaard af Rigets Cantzler *Hans Pedersen Basse*. Gruberne bleve i flere Aar holdte i Drift og i Aaret 1618 forskrev han en Bergmeister og Proberer *Tobias Cupfer* med endeel Folk fra Sachsen, gav *Hartvig Hvidtfeldt* Bestalling som Berghauptmand den 23 Marts 1620. Men efterhaanden indkom ogsaa ufordeelagtige Efterretninger om dette Bergværks Fremgang. Da han træt af de mange Bekostninger som han i flere Aar havde forgjeves anvendt paa Bergværker i Norge, tilkjendegav Statholder *Jens Juell* ved Skrivelse af 24 Sept. 1623, at det var hans Villie, at han skulde bortforpagte den hele Bergværks Handel, og afskedige alle Bergfolk og Betjenter, da han ikke mere vilde for egen Regning fortsætte Bergværksdriften.

Saaledes endte den første Epoke i Norges Bergværkshistorie, da i samme Aar strax efter skede en vigtig Opdagelse, som lagde Grunden til Kongsbergs Sölvværks Oprettelse.

Det har altid været Skik i vort, som i andre lærde Selskaber, at hædre berømte Medlemmers Minde. Sikkert vil det lettest kunne skee med den Videnskabsmanden egnende rolige Sandhedskjærlighed, naar en Række af henrundne Aar allerede have mildnet de første Følelser over Tabet. Man vil saaledes ikke være utilfreds med, nu først at erholde et Mindeskrift over vor forevige *Vahl*, udført ved en elsket og taknemmelig Lærlings Haand, der ved at fortsætte en Deel af hans Arbejder bedst har kundet lært at skjønne paa dem. Det er Professor og Ridder *Hornemann*, der har forelagt Selskabet det Min-